

Naturvårdsverket
Per.nilsson @naturvardsverket.se

Sellbergs Miljöjuridik AB
Miljöjurist Gunilla Sellberg
0709278290 mobil
gunilla.sellberg@telia.com
www.miljojuridik.se

Yttrande ang. allemansrätten som naturvårdsverket på sin hemsida har begärt in mellan den 20 jan- 3 februari. Någon mejladress står inte att finna varför jag skickar den till per.nilsson@naturvardsverket.se, sidansvarig för sidan allemansrätten.

Allemansrätten

Allemansrätten – rätten att fritt färdas över annans mark, plocka svamp och bär för husbehov, tälta en eller två nätter utan att störa eller förstöra för markägaren.

Så uppfattas allemansrätten av gemene man, det är den allemansrätt som vi alla vill ha, ingen vill ändra på det.

Sammanfattning

- **Definiera allemansrätten**
- **Utred äganderätten**
- **Kommersiell verksamhet skall inte vara allemansrättsligt tillåten på privat mark**
- **I dag tar man hänsyn till pågående verksamhet, man måste även ta hänsyn till framtida verksamheter**
- **Hemfridszonen måste vara så stor att den boende kan känna sig trygg i sitt hem**
- **"Angelägna allmänna intressen" står det i Regeringsformen. Allemansrätten ett allmänt intresse men inte ett angeläget (liv och hälsa)**

Utan att störa eller förstöra.

En häst som rids dödar all vegetation inom en halvmeter där hoven sätts ner. Trycket från hästhovar omvandlar föran till betongliknande material där inget växer. På skogsbilvägar blir det sättningar och ras. Ridning förstör. Det har inte varit allemansrättsligt tillåtet att rida på privat mark men håller på att bli det.

Cykling i terräng med eller utan dubbar river upp blåbärs- och lingonris, skaver av mossor . Återkommande cykling sätter spår i naturen i form av stigar/vägar. Detta har tidigare inte inbegripits i allemansrätten.

Extremsporter där aktörerna inte skyr några medel utan rusar rakt genom kärr och terräng som därigenom förstör dessa känsliga miljöer för lång tid framöver.

Scooteråkning som i södra och mellersta Sverige är otillåtet är allemansrättsligt tillåtet i Norrland där det stör rennäringen och jordbruksnäringen genom snöpackning.

Privata marker, som av allmänheten uppfattas som allmän plats är ett stort störningsmoment för fastighetsägaren. Det blir högljutt, bullrigt (bilar, motorcyklar, vattenscootrar) och skräpigt, det drar till sig överförfriskade festgäng. Markägarens rådighet över sin mark försvinner liksom växt och djurlivet påverkas starkt.

Myndigheterna med naturvårdsverket i fronten har systematiskt försökt vidga begreppet allemansrätt på markägarnas bekostnad. I dag har myndigheterna en uppfattning om en allemansrätt som är så omfattande att den har utsläckt markägarens rådighet över sin mark.

Strandskyddet används för att konfiskera alla privata marker som gränsar till vatten, hav, sjöar, älvar och ytters små åar. Dessutom kommer alla vackra privata strandområden att förstöras då inga åtgärder får vidtas och allt kommer att växa igen. En otrolig förstörelse av vackra strandområden i hela Sverige.

Sedan 1 januari 2011 har man (med några få undantag¹) gjort alla strand- och sjötomtsägare till miljöbovar som miljöinspektörerna jagar med förelägganden och hot om böter och fängelse.

Liten ordlista sett ur Svenska medborgares ögon kontra myndigheternas

Tomt - för allmänheten är tomt lika med fastigheten, då fastigheten utgörs av en åretruntbostad eller sommarstuga. Är fastigheten en gård med skog- och jordbruk så är tomt den synliga området runt huvudbyggnad och flyglar (några 1000 m²).

För myndigheter² är tomt lika med 10 meter runt bostadshuset (komplementbyggnader ej inräknade).

Enl. MB 7:17 fastställs tomtplats i samband med dispens i strandskyddsområde med ett avstånd om 15 m från hus och 25 m från vattnet.

Hemfridszon – För fastighetsägaren är det ett område som skall ge fastighetsägaren trygghet och egen sfär. Före 2009 vara hemfridszonen till för att trygga fastighetsägaren från allmänheten.

I dag använder myndigheterna hemfridszonen till att skydda allmänheten från fastighetsägaren.

Äganderätt till fast egendom – Den som äger mark har full rådighet över sin mark, även strandskyddsområde, men får tåla vissa inskränkningar, att allmänheten får färdas över marken, plocka vilda bär och svamp för husbehov men inte störa eller förstöra.

Enligt myndigheterna är strandskyddsområde lika med allmänplats. Fastighetsägaren har ingen rådighet över strandskyddsmark. Allmänheten har alltid bättre rätt till strandnära mark än fastighetsägaren.

¹ Sjö- och strandfastigheter i områden som är planlagda före 1975.

² Myndigheter = kommunal nämnd som handhar miljöfrågor, länsstyrelser, Naturvårdsverket, Förvaltningsdomstolar, Mark- och miljödomstolar samt Miljööverdomstolen.

Proportionalitetsprincipen – skall alltid användas då en markägare ansöker om dispens inom strandskydd eller allemansrättsligt tillgänglig mark. Den innebär en avvägning mellan behovet av mark för friluftslivet i dag eller om det inte finns idag så för ett eventuellt kommande behov mot fastighetsägarens behov och intressen. Vad beträffar fastighetsägaren så tar man inte hänsyn till framtida behov att kunna ställa om driften eller näringsutövningen för att möta marknadens behov av näringar³.

Allemansrätten väger alltid tyngre än markägarens.

Jäv – delikatessjäv- Alla människor i Sverige utnyttjar eller kan utnyttja allemansrätten, så även myndighetspersoner. Mycket få av de myndighetspersoner som avgör i dessa fall äger fastigheter där det bedrivs näringsverksamhet eller tomter med strandskydd. Det ligger i sakens natur att de vill upphäva ägarrättens ensamrätt till natursköna områden.

Privatisering – myndigheterna uttrycker att fastighetsägaren privatiserar när han på sin privata mark, klipper gräs, planterar buskar, träd och blommor, ställer ut trädgårdsmöbler eller rensar bort sly, tar bort självsådda buskar eller fäller träd inom strandskyddsområde och andra platser som enligt myndigheten är "allemansrättsligt" tillgängliga.

Privat mark är privat och kan inte privatiseras däremot skulle den kunna kommunaliseras, vilket tycks vara vad myndigheterna vill. Med det undantaget att det på dessa platser skall få växa igen.

Kommunal mark är kommunal och kan inte kommunaliseras däremot så finns det platser där privata annekterar kommunalmark och därigenom privatiserar kommunal mark. Här borde kommunerna vara mer aktiva och beivra olagliga privatiseringar.

Strandskyddsområde⁴ bedöms olika av kommunens tjänstemän –

³ RÅ 1996 ref 56

Den tidigare berörda *proportionalitetsprincipen* innebär att det skall föreligga en rimlig balans mellan de värden som skulle skyddas av ett förbud och den belastning som förbudet innebär för den enskilde.

Att en *proportionalitetsprincip* har vunnit hävd i svensk rätt underströks också i den proposition som låg till grund för bl.a. inkorporeringen av Europakonventionen och den samtidigt beslutade preciseringen av egendomsskyddet i regeringsformen. Vid tillämpningen av art. 1 i det första tilläggsprotokollet till konventionen har Europadomstolen konsekvent hävdat en sådan *proportionalitetsprincip* (jfr Danelius, Svensk juristtidning 1991 s. 329-333, 1994 s. 381-383 och 1995 s. 534-535).

⁴ **13 §** Strandskydd gäller vid havet och vid insjöar och vattendrag.

Strandskyddet syftar till att långsiktigt

1. trygga förutsättningarna för allemansrättslig tillgång till strandområden, och
2. bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten. Lag (2009:532). ikraftträdande 2009-07-01

15 § Inom ett strandskyddsområde får inte

1. nya byggnader uppföras,
2. byggnader eller byggnaders användning ändras eller andra anläggningar eller anordningar utföras, om det hindrar eller avhåller allmänheten från att beträda ett område där den annars skulle ha fått färdas fritt,
3. grävningsarbeten eller andra förberedelsearbeten utföras för byggnader, anläggningar eller anordningar som avses i 1 och 2, eller
4. åtgärder vidtas som väsentligt förändrar livsvillkoren för djur- eller växtarter. Lag (2009:532).

privata strandskyddsområden - här får inget planteras, tas bort, bänkar och bord ställas ut.
Kommunala strandskyddsområden - här får gräs klippas, blommor, träd och buskar planteras och bänkar ställas ut.

Samma lagstiftning gäller såväl kommun som privat. Ingen författning föreskriver att privat mark som är allemansrättsligt tillgänglig inte får se privat ut.

Myndigheternas förbud för privata markägare att vårda sin fastighet i strandskyddsområde strider mot PBLs (plan och bygglagens) krav på att man som fastighetsägare måste vårda sin mark.

Så här går det till i Sverige idag

I en Stockholmsförort hyrs en hästgård ut till en ridverksamhet. Gårdens skogsområden tål denna belastning men inte mer. På granngården bygger man nu ett stort ridhus men man har inga närliggande marker att rida på så man har tänkt att utnyttja den andra hästgårdens marker allemansrättsligt. Då den gården inte tål en ökad belastning är risken stor att arrendatorn säger upp sig och flyttar då står markägaren där med en gård som allemansrättsligt utnyttjas av en grannverksamhet utan att få några intäkter.

En skogs- och jordbruksfastighet om 1000 ha i ett glesbygdsområde/avbefolkningsbygd saknar en lämplig bostad till en förvaltare av gården. De enda byggnader som finns är ett torp på 45 m² och en ekonomibygnad som ligger 40 m från stranden. Fastighetsägaren har ansökt om dispens från strandskyddet för ett större bostads hus längre från strandlinjen än befintligt torp. Ärendet är fortfarande efter nästan 4 år inte avgjort. Länsstyrelsen säger nej då fastighetsägaren sägs utvidga hemfridszonen och att fastighetsägaren inte anses behöver någon bostad. Att det inte finns något friluftsliv i dag i området och inte heller några skyddsvärda biotoper samt att det hindrar ägarens näringsverksamhet har ingen betydelse.

I en annan kommun upplät en fastighetsägare sina strandtomter till kommunen som kunde inrätta ett reservat mot att de fick 3 stycken byggrätter längre bort från stranden i utkanten av strandskyddsområdet. Kommunen beviljade byggrätterna men länsstyrelsen sa nej. Fastighetsägaren hade nu bytt bort fina sjötomter mot värdelösa tomter utan byggrätt.

På Fjäderholmarna som är en "aktivitetsö" för Stockholmarna ansökte man om strandskyddsdispens för en äventyrsgolfbana (1200 m²) Mark- och miljödomstolen sa nej då den bedömdes att inte vara allemansrättsligt tillgänglig trots att alla fick vistas där⁵.

Däremot var det en som fick dispens till en vinodling i strandskyddsområde då den ansågs vara allemansrättsligt tillgänglig. Det görs många subjektiva bedömningar. I de här fallen gillade beslutarna vin men inte äventyrsgolf.

I Haninge kommun högg en fastighetsägare ner 18 tallar på sin 12 000m² sjötomt vilket var ett miljöbrott och han ålätts att återplantera ca 100 trän.

⁵ Mark- och miljööverdomstolen 2011-09-29, mål nr M 1634-11

Fastighetsägarnas rätt att bedriva verksamheter på sin mark.

En fastighet som inte är till för att endast ha som bostad är en verksamhet med kostnader och intäkter. Ägaren måste ha rätt att profilera sin verksamhet utifrån sina önskemål, ingen annan har rätt att värdera ägarens profil så länge den är enligt gällande plan⁶ och inte olaglig. Ägaren måste också ha rätt att bestämma vilka personer/företag som han vill jobba tillsammans med. Ägaren måste ha rätt att skriva avtal med de parter han önskar. Man skall inte behöva tåla att tidigare avskedad eller ex-man/fru eller annan antagonist kan tränga sig in på privatmark utifrån allemansrätten och förstöra ens liv, verksamhet och trygghet.

Enligt Sandell och Svennings "allemansrätten och dess framtid" skall den som vill bedriva verksamhet på privat mark anmäla det till myndigheten som godkänner verksamheten, för det tar myndigheten en anmälningsavgift. Sådant här sker i diktaturer men borde inte kunna ske i en rättsstat som Sverige.

Fastighetsägare måste anpassa sin verksamhet på fastigheten till de verksamheter som är lönsamma. Det handlar inte längre bara om skog- och jordbruk, jakt och fiske utan även om upplevelsebaserade aktiviteter (äventyrsbanor, självplock av bär och grönsaker mm), vindkraft, småindustrier, uthyrning av stugor, iordningställda idrottsanläggningar (skidor, golf, ridbanor, go-cart). Varför skall jordbrukaren betala arrende för att få nyttja åkermark när inte bärplockningsföretaget betalar för skogsmarken? Varför skall jaktlaget betala arrende när inte paintball gruppen gör det?

När återkommande grupper går ut och rensar skogen på bär och svamp försvinner maten för djuren (älg, rådjur m.fl.) och markägaren får kostnader och arbete för att stödutfordra istället.

Stora grupper trampar upp stigar och lämnar en rad andra mänskliga spår efter sig som ställer till stor skada bl.a. när jakthundarna rullar sig i träcken.

Fastighetsägarens trygghet

Var och en skall ha en möjlighet att ordna för sig så att de kan känna sig trygga i sitt hem. Olika människor har olika skyddsbehov. Politiker, åklagare, artister, handikappade, homosexuella behöver minst det skyddsavstånd om 65 m som tidigare var rättspraxis och som f.d. justitieråd Bertil Bengtsson skrivit om.

10 meter som idag används är alldeles för kort. Från 10 m kan man kasta in en sten i huset, att se en "antagonist" på det avståndet är hotfullt. Från 10 meter kan man kartlägga människors beteende inne i deras bostäder.

Dessutom kanske en fastighetsägare vill hägna för husdjur och även då är 10 m för kort för störningsmoment från såväl insidan som utsidan av staketet.

Man måste få ha rätt att sätta upp staket för att inte behöva vara rädd för att en dement, handikappad eller ett litet barn i en familj går och drunknar. Dessa kategorier och många fler kan behöva hållas borta från allmänheten för att inte skadas och det är omöjligt med 10 m avstånd.

Skillnad på stad och landsbygd

I Stockholm, Göteborg eller andra storstäder skulle ingen kunna ta privat mark i anspråk för kommersiell verksamhet utan att betala hyra/arrende för marken. Vad är det då som gör att fastighetsägaren på landsbygden inte skall kunna få ta betalt för upplåtelse av sin mark?

⁶ Översiktsplan, områdesbestämmelser, detaljplan

Hur blev det så här??

Naturvårdsverkets uppdrag är att tillvarata friluftslivets intressen. Däri ingår inte att ta tillvara äganderätten som är grundlagsskyddad i Regeringsformen 2:15 och en av FN deklarationens mänskliga rättigheter. Allemansrätten skrevs 1994 in i RF 2:15 men är inte definierad utan bara ett tomt ord som man överlåter åt miljömyndigheterna att tolka. På samma sätt som i Miljöbalken.

RF 2:15 Egendomsskydd och allemansrätt

Vars och ens egendom är tryggad genom att *ingen kan tvingas avstå sin egendom* till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande *eller tåla* att det allmänna *inskränker användningen* av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen.

Den som genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå sin egendom ska vara *tillförsäkrad full ersättning* för förlusten. Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad på sådant sätt att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. Ersättningen ska bestämmas enligt grunder som anges i lag.

Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl *gäller dock* vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning. (*detta stycke SFS 2010:1408 trädde i kraft 1 jan 2011*)

Alla ska ha tillgång till naturen enligt *allemansrätten* oberoende av vad som föreskrivits ovan.

Miljöbalken 1998:808 7 kap. Skydd av områden

Allemansrätt m.m.

1 § Var och en som utnyttjar *allemansrätten* eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den.

Regeringsformens 3:e stycke som började gälla 1 januari 2011 innebär i myndigheternas tolkning att de kan inskränka rådigheten över fast egendom utan att ersätta fastighetsägaren.

Därmed blev det fritt fram att göra alla strand- och sjötomtsägare som på något sätt nyttjar sin tomt till miljöbovar. De får inte längre plantera träd, buskar, blommor varken i marken eller i krukor. De får inte längre klippa sina gräsmattor eller stigar mellan bostadshus och bodar. De får inte ha en bänk att sitta på utanför 10 m gränsen från huset. De får heller inte ta ner några träd, buskar eller växter oavsett hur de har hamnat där.

Politikernas tanke med ändringen av dispens från strandskyddet var att starkt begränsa det i hårt utsatta områden men att göra det betydligt lättare i glesbygdsområden. Men så blev det inte. I glesbygden där det inte finns några strandnära hus finns det inga s.k. "särskilda skäl" och några dispenser kan inte medges.

Ersättning till markägaren för nedskräpning och förstöring

Vid attraktiva bad och tältplatser blir det skräpiggt och kvistar och grenar bryts av trän, det eldas på berghällar, rovfåglar och andra djur flyr. Sjöfåglar mister sina häckningsplatser när hundar och barn

dyker ner i strandzonen. Det är näst intill omöjligt att sätta dit någon enskild för nedskräpning och störning. Vem orkar och anser sig ha råd att driva processer där om?

Allemansrätten en hävdvunnen rätt

1938 tillsatte socialdepartementet en utredning SOU 1940:12⁷ med syfte att göra det möjligt att idka ett sund friluftsliv i samband med att man 1938 införde 2 veckors semester. Man fann 16 fastighetsägare som var villiga att skriva avtal om friluftsservitut för att alla statsbor skulle kunna komma ut i naturen. Det genomfördes aldrig men den talar sitt tydliga språk att det före 1940 fanns det ingen allemansrätt.

Slutord

Markägaraspekten har inte belysts och någon markägarrepresentant har inte ingått i utredningen. Utredningen slår fast att lagstiftning där allemansrätten definierades inte behövs. Förmodligen räds man att behöva ta hänsyn till markägarna.

Uppdra åt Näringsdepartementet/Landsbygdsdepartementet att klargöra markägarens rådighet över sin fastighet. Regeringsformen 2:15 är alldeles för viktig och otydlig för att lämnas över och bedömas av myndigheter och domstolar. Fastigheter är ett finansiellt instrument som kräver klara rättsregler, de sätter värdet på marken.

⁷ STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1940: 12

SOCIALDEPARTEMENTET BETÄNKANDE MED UTREDNING OCH FÖRSLAG ANGÅENDE INRÄTTANDE AV FRITIDS RESERVAT FÖR STÄDERNAS OCH DE TÄTTBEBYGGDA SAMHÄLLENAS BEFOLKNING, AVGIVET AV FRITIDS UTREDNINGEN STOCKHOLM 1940 K. L. BECKMANS TRYCKERI